

Srpko Leštari :

PREVODILA KE KRIVE DRINE

(Mostovi, br. 121–122, Beograd 2000)

Prošle godine, u *Mostovima* br.112–113, objavio sam ogleđ pod naslovom *Nevaljali originali*, gde sam govorio o osobenom stilu i jeziku u svetu poznatog i cenjenog sirijskog pisca Zekerije Tamira ija sam dela nešto ranije po eo prevoditi.

Razo aran kvalitetom nekoliko starijih prevoda Tamirovih briljantnih kratkih proza¹, pokušao sam, analiziraju i dva takva prevoda, da pokažem da je, s jedne strane, re o autoru najviše svetske klase i, s druge, da krivicu za to što je on u nas gotovo nepoznat snose inertni, a kadšto i nesavesni prevodioci. Sigurno je da tog zna ajnog arapskog pisca naša „zvani na“, univerzitetska orijentalistika nije promovisala, ni pred studentima, ni pred itala kom publikom, u meri u kojoj on to zasluđuje; ipak, ostaje gorka injenica da su neki prevodioci grubo postupali s njegovim suptilnim pismom. I ne samo da su to inili na mestima koja nisu razumeli, ve su, videli smo, mnogo puta po inili i najstrašnije prevodila ko svetogr e: „ispravljali“ su književni original na mnogim mestima na kojima im se inilo da bi oni to umeli bolje sro iti!

Analiza se zasnivala na brojnim primerima iz prevoda Tamirovih pri a *Moja poslednja avantura* i *Smrt crne kose*; obe su iz zbirke *Zapožareni Damask* (Dimišq al- ar 'iq) iz 1973. godine. Trebalo je da moji prevodi obeju tih pri a idu u celo uz esej, ali to nije bilo mogu e jer su bili prihva eni na drugim mestima pre no što je ovaj i zapo et. Nekako istovremeno s *Nevaljalim originalima*, prvi se pojavio u pan-eva kim *Sveskama* br. 39–40, a drugi u *Politici* od 21.6.1998. U okolnostima u kojima živimo i pod kojima grca i gasi se naša kulturna periodika, pa se i *Mostovi* iz meseca u mesec bore za goli život, nije, na žalost, bilo mogu e, uza svu dobru volju, ni da uz esej idu faksimili arapskih originala obeju pri a.

Prevod druge pri e, pod deskriptivnim naslovom *Kako je umrla crnokosa Fatma*, potpisao je, u *Književnoj re i* br. 9 iz juna 1976, Slavko Pavi evi , u to doba po prilici mla ani diplomac arabistike. Kao prevodilac on se ne oglašava esto, ali to ini s ljubavlju s kojom piše i objavljuje poeziju. Poslednji njegov prevod koji sam video bila je rukovet stihova poznatog ira kog pesnika Emina ijada u *Književnim novinama* br. 989 od 1. februara ove, 1999. godine.²

Nedugo po izlasku pomenutog broja *Mostova* svratio sam u Beogradsko italište na promociju Džubranovog *Lutalice* (u prevodu Raše Sekulovi a, koji je – avaj! – napustio arapski jezik). Bibliotekar, stari poznanik, prenese mi pozdrave od kolege

¹ Do ovog trenutka zabeležio sam, što u antologijama, što u književnoj periodici, ukupno dvadeset šest prevoda Tamirovih kratkih pri a ili ve ih ciklusa sasvim kratkih proza, koji su se pojavili izme u septembra 1973. i decembra 1999. godine; od toga, Rade Božovi i Miroslav Mitrovi preveli su po tri kratke pri e, Slavko Pavi evi , Deana Komleni i Zihnija Imamovi po jednu; s izuzetkom još jedne (pri a *Brade*, *Politika*, 23.9.73) koju hvali David Albahari ne navode i ime prevodioca (*Gradac*, 26-27/79), ostali prevodi su moji, od februara 1998. naovamo. Napokon, u poslednjoj godini stole a (kad ve nisu stigle ranije) trebalo bi da se pred našim italištem pojave i tri celovite Tamirove zbirke, tako e u mome prevodu: *Atentat* (koju sa injavaju zbirke *Zapožareni Damask* i *Tigrovi, desetog dana*), *Smeja emo se* i zbirka proza za decu *Zašto je za utala reka*.

² Tu on, istina, pesnikovo prezime ita pogrešno, ijad, mesto ispravnog ijad, što, s obzirom na manjkavosti arapske standardne grafije, nije udno: ira ko dijalekatsko 'a' piše se isto kao standardnojezi ko glm, samo s dve dodatne ta kice, a mnoge štamparije to ne poštuju; pogrešno ga i piše, prenose i glm kao , umesto dž (odgovaraju e izvorne foneme u ira kom dijalektu stoje negde izme u naših dž i , odnosno i , ali su audiometrijska ispitivanja pokazala da su bliže našim glasovima dž, odnosno). Trebalo je, ipak, da odranije zna kako se poznati pesnik zove, jer to ime u Iraku niko ne e izgovoriti druk ije do ijad, kao što je i u nas neko Mili evi , a neko Mili evi , nekom je pravo ime Mihailo, a nekom Mihajlo, nekome Radivoje, a nekom drugom Radivoj.

Ranije nisam pominjao – a trebalo je pomenuti – da je Tamir svesno odabrao i re mu *all n* (= oni koji se mole), jer se iz njegovog dela savršeno jasno vidi da lakša mogućnost – da na tom mestu upotrebi re *vernici* (mu' min n) – njemu nije promakla. Ona za Tamira nije postojala *per definitionem*, jer on nikada, ni jednog jedinog trena, ne sme e s uma da me u *onima koji se mole* mnogi nisu pravi *vernici*. Tamir nije vernik, ali poštuje svako istinsko uverenje, dok sve što je lažno demaskira s nevi e- nom pouzdanoš u. Kosa a na tom mestu nije omanuo.

Pogledajmo sad i Pavi evi ev prevod: *Podnevno sunce je bilo u zenitu iznad kvarta Saadi, kada se propovednik u džamiji obratio vernicima. Bog je stvorio muškarca i ženu, govorio je on, decu i ptice, ma ke, ribe i oblake. Jadne podanike svoje stvorio je iz zemnog praha. Muškarci su u znak odobravanja klimali glavama, a lica su im li ila na tu zemlju, zemlju na koju nije pala ni jedna kap kiše, na tvrdu glinu od koje su izgra ene njihove ku e, na tvrdu grobljansku zemlju u koju ih spuštaju kada umru.*

O igledno, moja komparacija arapskog originala i srpskog teksta što ga je u *Književnoj re i* potpisao Pavi evi , bila je neumesna. Sad znam ne samo ja, ve – evo – znate i vi, na šta je on ciljao onim svojim zagonetnim re ima „samo mu reci da nije u pravu“. Jasno je, moja analiza njegovog „slu aja“ mašila je cilj od samoga po etka!

Ali se pitam: zašto je jednom arabisti koji želi da prevede pri u arapskog pisca bilo potrebno da svoj prevod gradi na tu em prevodu koji upadljivo odstupa od originala? Postoje, istina, prozni tekstovi koji ne samo da trpe, ve nužno name u slobod- nije prevo enje, ali Tamirovi nikada nisu takvi.

Zatim, kad je ve iznad naslova pri e u *Književnoj re i* pisalo „Zekerija Tamir (Sirija)“ a ispod prevoda „Preveo Slavko Pavi evi “, i ako i vrapci na grani znaju da se u Siriji govori i piše arapski, zašto nije stajalo „Preveo s ruskog“? Jer, realno gleda- no, taj prevod s ruskog nije sasvim loš *kao prevod s ruskog*, kao što, uostalom, ni stari prevod Akutagavinog *Rašomona* s engleskog na srpski (Vera Ili , 1958) nipošto nije slabiji od bar jednog novijeg, ra enog prema japanskom originalu, a Ljubibrati ev prevod *Kurana* s ruskog na mnogim mestima je bolji (i gdešto slabiji) od Korkutovog prevoda s arapskog.

Važno je da izvornik bude dobar, nije nužno da to uvek bude original ak i ako ovaj postoji, a najvažnije je – ko kako prevodi. „Ne jaše konj, ve konjanik“, vele Arapi.

Možemo uzeti kao sigurno da *Književna re* ne bi prihvatila da objavi prevod s prevoda – bila je to pri a jednog više-manje nepoznatog autora, a ni prevodilac se nije mogao podi iti nekim ve ste enim renomeom. Ako je utke sugerisao da je njegov prevod s arapskog, prevodilac arabista je obmanuo urednika, a itaoci su, ko god da je propustio da navede jezik izvornika, dovedeni u zabludu.

Glavni zamislivi razlog za taj in morao je, opet, biti onaj o kojem sam ve pi- sao: nose i jak naboj sistemskih obeležja piš evog jedinstvenog stila, original pri e nije se dao estito prevoditi dok se ne otkrije klju ni *prevodni kôd* – ona tajna formula do koje se stiže povratnom spregom, širim i dubljim upoznavanjem dela nekog pisca. Takav kakav je, originalni tekst se prevodiocu doimao kao mutan i, kanda, jogunast. Pošto ga nije razumeo, naš junosa je, do epavši se olakog Kosa inog prepri avanja (pri tome i ispisanog pitomom ruskom irilicom), odlu no intervenisao i – ukrotio ga.

Ra unaju i da je Rus valjda znao šta radi,⁴ on je lepo prekrojio „po šnitu“ sve o šta se spoticao, od naslova do poslednjeg retka pri e. Nesre ni Zekerija Tamir je na

⁴ Generalizacije su ve ma nezahvalna rabota, ali se ovde ose am dužnim da istaknem da nijedna od dvadeset etiri Tamirove pri e u pomenutoj ruskoj zbirci nije estito prevedena, mada je ine prevodi šest prevodilaca, usled ega se name e misao da je možda re o izvesnoj školi prevo enja. Među njima

jedvite jade postigao da ga ocenimo kao osrednjeg pisca, itaoci vazda radi da pro itaju antologijsku pri u (što ova nesumnjivo jeste) ostali su kratkih rukava, a i meni je dopalo da ne budem u pravu.

Ve poga ate, zar ne: sve bi bilo mnogo bolje, pa bi se i meni više dopalo, ako nisam u pravu.

je, uz Jermakova, i poznati Vladimir Šagal (.), iji je “prevod” slavnog romana sudanskog pisca At-Tajiba Saliha *Sezona seobe na sever* (, Moskva 1977) jednako komotan – toliko da se ne usu ujem ni da ga uporedim sa, recimo, i stilski adekvatnim engleskim prevodom tog romana koji je uradio Denys Johnson-Davies (*Season Of Migration To The North*, Oxford 1969), jer bih tada morao izjaviti da, za mene, Šagalovo lažno tolkovanje ne vredi ni pô lule duvana, baš kao ni Kosa ino. Ali upravo takva izdaja i autora, i same biti prevo enja, od strane tzv. “afirmisanih imena” pruži e i sada – u to možemo biti sigurni – toliko potrebnu utehu njihovim imitatorima koje jezi ki ose aj vara na svakom tre em koraku i koji stoga druk ije i ne umeju prevoditi do iskrivljavanjem i “ispravljanjem” originala.